

บทที่ 4

ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน

ในบทนี้จะกล่าวถึงข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านที่ทำการศึกษา เป็นข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ผู้นำ ผู้รู้ในชุมชน และการอภิปรายกลุ่มผู้เข้ารับการอบรม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ลักษณะทั่วไปของหมู่บ้าน

บ้านโนนพันเรือ เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอ 16 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากจังหวัดขอนแก่น 60 กิโลเมตร พื้นที่ของหมู่บ้านโดยทั่วไปเป็นที่ราบ มีแอ่งน้ำอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหมู่บ้าน หมู่บ้านโนนพันเรือได้เริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อประมาณ 170 ปีมาแล้ว โดยกลุ่มคนที่อพยพมาจากจังหวัดศรีสะเกษ โดยการนำของคุณพ่อแซมปี เดิมเรียกว่า "สันภูเวียง" เนื่องจากเป็นแนวสันเขาต่อเนื่องมาจากอำเภอภูเวียง ซึ่งเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ กลุ่มคนที่มาในระยะแรกประกอบอาชีพขุดเรือ ขายให้กับชุมชนใกล้เคียง เพราะมีแอ่งน้ำในบริเวณหมู่บ้าน ต่อมาจึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า "บ้านโนนพันเรือ" ลักษณะการตั้งบ้านเรือนอยู่รวมเป็นกลุ่มโดยมีถนนภายในหมู่บ้านติดต่อถึงกันได้สะดวก

บ้านโนนพันเรือ เป็นหมู่บ้านในเขตความรับผิดชอบของตำบลกุดกว้าง ประกอบด้วย 2 หมู่คือ หมู่ 10 และหมู่ 20 มีจำนวนครัวเรือน 175 ครัวเรือน มีประชากรรวมทั้งสิ้น 798 คน แบ่งเป็นชาย 384 คน และหญิง 414 คน ซึ่งในจำนวนนี้เป็นเด็กแรกเกิดถึง 14 ปี จำนวน 224 คน อยู่ในวัยแรงงาน จำนวน 526 คน และวัยสูงอายุ จำนวน 48 คน (ตารางที่ 2)

ส่วนบ้านบะขาว เป็นหมู่บ้านที่แยกออกจากบ้านโนนพันเรือ เนื่องจากบ้านโนนพันเรือมีบ้านเรือนหนาแน่น ประกอบด้วย 2 หมู่เช่นกัน คือ หมู่ 9 และหมู่ 19 มีจำนวนครัวเรือน 159 ครัวเรือน และมีจำนวนประชากรรวม 663 คน เป็นชาย 334 คน และหญิง 329 คน ซึ่งอยู่ในวัยแรกเกิดถึง 14 ปี จำนวน 181 คน วัยแรงงาน 439 คน และวัยสูงอายุ 43 คน (ตารางที่ 2) ลักษณะการตั้งบ้านเรือนอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม มีถนนกลางบ้าน 2 สายที่เป็นเส้นทางติดต่อภายในหมู่บ้าน

ตารางที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานอำเภอตามหมู่บ้าน

ข้อมูลพื้นฐาน	บ้านโนนพันเรือ			บ้านชะขาว		
	ม. 10	ม. 20	รวม	ม. 9	ม. 19	รวม
จำนวนหลังคาเรือน	96	79	175	80	79	159
จำนวนครอบครัว	113	83	196	80	79	159
จำนวนประชากร	410	388	798	334	329	663
1. ชาย	297	187	384	163	171	334
1) แรกเกิด - 14 ปี	52	63	115	42	58	100
2) 15 ปี - 59 ปี	138	111	249	114	104	218
3) 60 ปีขึ้นไป	7	13	20	7	9	16
2. หญิง	213	201	414	171	158	329
1) แรกเกิด - 14 ปี	57	52	109	40	41	81
2) 15 ปี - 59 ปี	141	136	277	113	108	221
3) 60 ปีขึ้นไป	15	13	28	18	9	27

การศึกษาและสาธารณสุข

ทั้ง 4 หมู่บ้านมีโรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง เปิดการเรียนการสอนตั้งแต่อนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ระดับมัธยมศึกษานักเรียนในหมู่บ้านจะเดินทางไปเรียนที่โรงเรียนจตุรมิตรวิทยาการ ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 7 กิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัดในหมู่บ้าน 2 แห่ง ได้แก่ วัดโพธิ์ชัย อยู่บ้านโนนพันเรือ และวัดพัทธสีมา ซึ่งเป็นวัดที่สร้างขึ้นใหม่ในหมู่บ้านชะขาว อย่างไรก็ตามหากมีการทำบุญในโอกาสวันสำคัญทางพุทธศาสนา และบุญประเพณีของแต่ละวัดชาวบ้านจะมาร่วมกันทำบุญ

เมื่อเกิดเจ็บป่วยขึ้นชาวบ้านทั้ง 4 หมู่บ้านจะเข้ารับบริการรักษาพยาบาลที่สถานีอนามัยประจำหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในบ้านโนนพันเรือ มีเจ้าหน้าที่อนามัยประจำอยู่ 3 คน ถ้าอาการเจ็บป่วยร้ายแรงก็จะไปรับการรักษาจากโรงพยาบาลอำเภอชุมแพ หรือโรงพยาบาลอำเภอหนองเรือ บางครั้งก็เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลในจังหวัดขอนแก่น

การใช้น้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภคภายในหมู่บ้านมีระบบน้ำประปาหมู่บ้าน ซึ่งเป็นระบบน้ำบาดาลแต่มีปริมาณไม่เพียงพอ โดยเฉพาะในฤดูแล้งต้องอาศัยน้ำจากสระใหญ่ของหมู่บ้าน ส่วนน้ำบริโภคนั้นเกือบทุกครัวเรือนจะมีภาชนะกักเก็บน้ำฝนไว้ใช้ดื่ม เช่น โอ่ง หรือถังเก็บน้ำฝน

การคมนาคมภายในหมู่บ้าน มีถนนลูกรังและเชื่อมต่อกับถนนลาดยาง เพื่อไปยังอำเภอหนองเรือและอำเภอลำทะเมนชัย การคมนาคมภายในหมู่บ้านสามารถทำได้ตลอดปีมีรถโดยสารสองแถวรับ - ส่งนักเรียนและคนโดยสารออกจากหมู่บ้านไปถึงอำเภอลำทะเมนชัย วันละ 2 เที่ยว คือ เช้าและเย็น นอกจากนี้ยังมีรถสามล้อรับจ้าง รถมอเตอร์ไซด์รับจ้างวิ่ง รับ-ส่งระหว่างหมู่บ้านถึงตลาดหนองแก หมู่บ้านแห่งนี้ยังไม่มีโทรศัพท์ แต่มีการรับ-ส่ง ไปรษณีย์ทุกวัน

สภาพเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ

เนื่องจากสภาพพื้นที่ของหมู่บ้านทั้ง 4 หมู่บ้านเป็นที่ราบและมีแอ่งน้ำขนาดใหญ่อยู่ใกล้หมู่บ้าน ประชาชนส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนาเป็นหลัก นอกจากนั้นยังมีการปลูกพืชผักอื่น ๆ เช่น ถั่วเขียว และผักต่าง ๆ เมื่อเสร็จจากฤดูกาลเพาะปลูก ประชากรส่วนหนึ่งก็จะเข้าไปทำงานรับจ้างในเมือง และในโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ส่วนอาชีพที่ทำกันเกือบทุกครอบครัวคือ เกษตรในพลอย อาชีพนี้ได้ถูกนำเข้ามาสู่หมู่บ้านเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2527 โดยมีคนไปทำงานรับจ้างเกียรตินิยมในโรงงานที่กรุงเทพมหานคร ต่อมาจึงตั้งเครื่องเกียรตินิยมในพลอยในหมู่บ้าน ชาวบ้านเห็นว่ามีความได้เปรียบ ประกอบกับในปีพ.ศ. 2532 ได้มีการรวมกลุ่มของบุคลากร โดยได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม จึงขยายกิจการจนแพร่หลายในหมู่บ้าน ในช่วงที่กิจการเกียรตินิยมในพลอยกำลังเป็นที่นิยมนั้น เกือบทุกครอบครัวจะมีแท่นเกียรตินิยมในพลอยของตนเอง บางครอบครัวขยายกิจการเป็นโรงงานขนาดย่อม มีแท่นเกียรตินิยมในพลอยมากถึง 40 แท่น มีการจ้างแรงงานมาจากหมู่บ้านอื่น มาช่วยเกียรตินิยมในพลอย คาดว่าจะมีผู้ดำเนินงานถึงร้อยละ 80 ของครอบครัวทั้งหมด แต่ปัจจุบันกิจการเกียรตินิยมในพลอยไม่เป็นที่แพร่หลายนัก เนื่องจากรายได้ลดลง ขณะนี้ยังมีผู้ดำเนินงานอยู่เพียงร้อยละ 40 ของจำนวนครอบครัวทั้งหมด

การเกียรตินิยมในพลอยมีขั้นตอนเริ่มจากการซื้อก้อนพลอยขนาดใหญ่จากแหล่งซื้อขายพลอยหรือมีพ่อค้านำมาขายให้ เมื่อได้ก้อนพลอยมาแล้วจะนำมาตัดให้เป็นเหลี่ยมหรือรูปตามต้องการ หลังจากนั้นจะนำพลอยไปเกียรตินิยมในพลอยโดยใช้มอเตอร์ไฟฟ้าหมุนงานเกียรตินิยมในพลอย ผู้ทำการตัดพลอยจากก้อนใหญ่ให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ ส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย เพราะต้องใช้กำลังในการตัดพลอยให้เป็นชิ้นเล็ก ส่วนงานเกียรตินิยมในพลอยเป็นรูปเหลี่ยมและขัดเงาเป็นงานของแม่บ้าน และผู้หญิง การเกียรตินิยมในพลอยจะต้องใช้เวลานาน ยิ่งพลอยมีจำนวนมากระยะเวลาในการทำงานก็มากขึ้น บางคนนั่งเกียรตินิยมในพลอยครั้งละ 10 - 12 ชั่วโมงต่อเนื่องกัน บางครั้งอาจใช้เวลามากกว่านั้น หากต้องการเร่งให้งานเสร็จเมื่อเกียรตินิยมในพลอยและขัดพลอยจนได้ขนาดและสวยงามแล้ว จะนำไปขายให้กับพ่อค้าที่รับซื้อในตลาดหนองแก บางครั้งมารับซื้อในหมู่บ้าน ซึ่งจะรับซื้อตามน้ำหนักพลอย ในระยะแรกที่เริ่มมีการเกียรตินิยมในพลอย ราคาพลอยที่เกียรตินิยมในพลอยแล้วจะมีราคาถึงกะรัตละ 60 บาท แต่ปัจจุบันราคาลดลงเหลือ

เพียงกะรัตละ 20 - 30 บาท เท่านั้น จึงทำให้มีผู้ประกอบอาชีพนี้ลดลง

ภาวะสุขภาพอนามัย

สุขภาพอนามัยของประชาชนทั้ง 4 หมู่บ้านแข็งแรงดี มีการเจ็บป่วยบ้างเล็กน้อย ๆ ซึ่งสามารถรับบริการที่สถานอนามัยได้ โรคที่พบส่วนใหญ่ได้แก่ โรคระบบทางเดินหายใจ โรคระบบทางเดินอาหาร โรคระบบกล้ามเนื้อ โรคตาและส่วนประกอบของตา โรคผิวหนังเป็นต้น นอกจากนี้ยังมีอุบัติเหตุที่เกิดจากการเจ็บระโนดพลอย เช่น เศษพลอยกระเด็นเข้าตา อุบัติเหตุจากสาขพานซึ่งพบเห็นได้บ่อยในช่วงที่มีการเจ็บระโนดพลอยมาก ๆ

จากการอภิปรายกลุ่มของผู้เข้ารับการอบรมในประเด็น "ปัญหาสุขภาพจากการทำพลอย" พร้อมทั้งการแก้ไขที่ผู้เข้ารับการอบรมเคยปฏิบัติมาได้ข้อสรุปดังนี้

กลุ่มที่ 1

1. ขาบวม การแก้ไข หยุดทำงาน พักผ่อน
2. ปวดหลัง การแก้ไข พักผ่อน ออกกำลังกายให้สม่ำเสมอ
3. ปวดตา และแสบตา การแก้ไข พักสายตาระหว่างการทำงานควรใส่แว่นตา
4. โรคกระเพาะอาหาร การแก้ไข รับประทานอาหารให้ตรงเวลา
ให้อาหารอ่อนที่ย่อยง่าย
5. ปวดหัว การแก้ไข ประคบความเย็น ให้ยาแก้ปวด
6. ขาชา การแก้ไข เปลี่ยนท่านั่งบ่อย ๆ
7. หน้ามืด การแก้ไข พักผ่อนให้เพียงพอ
8. ปวดต้นคอ การแก้ไข ใช้ยานวดและพักผ่อนให้เพียงพอ
9. นิ้วบาง การแก้ไข ให้ระวังการทำงานโดยใช้ฝ่าพั้นนิ้ว
10. สาขพานตีชา การแก้ไข ให้ระวังการทำงาน ควรตรวจดูอุปกรณ์ก่อนใช้งาน
11. หายใจขัด การแก้ไข ผักผ่อน สูดอากาศที่บริสุทธิ์

กลุ่มที่ 2

1. ปวดแสบตา การแก้ไข นอนพัก
2. ปวดเมื่อยตามกล้ามเนื้อ การแก้ไข ออกกำลังกายตอนเย็น
3. ท้องผูก การแก้ไข กินนม กินผัก และกินอาหารอ่อน ๆ
4. โรคกระเพาะอาหาร การแก้ไข กินอาหารให้ตรงเวลา
5. ขาบวม การแก้ไข นอนพัก ขกขา
6. ปวดหัว การแก้ไข นอนพัก กินยา

- | | | |
|---------------------------------|----------|--------------------------|
| 7. บาดแผล | การแก้ไข | ล้างแผล ไปสถานนีอนามัย |
| 8. เกิดอุบัติเหตุจากเครื่องจักร | การแก้ไข | ไปสถานนีอนามัย |
| 9. หูอื้อ ลมออกหู | การแก้ไข | เอามืออุดหู |
| 10. หงุดหงิด | การแก้ไข | อยู่ในที่โล่งอากาศถ่ายเท |

จากการอภิปรายกลุ่มจะเห็นได้ว่าผู้เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่จะเคยประสบปัญหาด้านสุขภาพที่เกิดจากการเจ็บระโนดพลอย และพยายามหาแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้กลุ่มผู้เข้ารับการอบรม ยังให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าเหตุที่ชาวบ้านในหมู่บ้านหุดเจ็บระโนดพลอย ส่วนหนึ่งเกิดจากปัญหาสุขภาพ เนื่องจากมีอาการปวดหลังปวดเอว สายตาไม่ดี ทำให้การทำงานไม่มีประสิทธิภาพ พลอยที่เจ็บระโนดออกมาไม่ได้มาตรฐานเป็นเหตุให้ขายไม่ได้ราคาจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนอาชีพในที่สุด แต่สำหรับพวกคนที่ยังคงทำอยู่เพราะคิดว่าเป็นเพียงอาชีพเสริมเท่านั้น